
Celá Evropa chce zavádět spoluúčast studentů

Celá Evropa chce zavádět spoluúčast studentů

"Stát kompletně hradí nejvyšší vzdělání, a přitom nedokáže zajistit, aby mezi vzděláním a požadavky trhu práce nastal soulad. Vytváří elitu a pak jí poskytuje dávky v nezaměstnanosti."
Praha, 6. 4. 2004

Celá Evropa chce zavádět spoluúčast studentů

Studenti během Týdne neklidu kritizovali vládu za to, že dává málo peněz univerzitám. Sympatie, podporu či aspoň pochopení jim vyjádřil skoro každý. Jako jeden z mála studentské protesty odsoudil sociolog Petr Matějů. "Studenti měli pravdu v tom, že situace na vysokých školách je krajně vážná a že skutečně mají málo peněz. Nedávám jim ale za pravdu v tom, jak chtějí potíže řešit," vysvětluje svůj postoj.

hn: Co vám vadí na návrzích, aby se školám zvýšily státní dotace?

Studenti jenom požadovali navýšení prostředků s tím, že jedinou a komplexní reformou je materiál ministerstva školství, který se vzletně jmenuje "Jak zvýšit konkurenceschopnost vysokých škol". Ten chce oddělit a kontrolovat výdaje na výzkum a vývoj. Jinak tam ale není nic, co by přímo vedlo k tomu, aby se školy zlepšily.

Vysoké školy samozřejmě musí dělat výzkum a vývoj a jejich výkonnost v tomto smyslu je velice nízká. Ale představovat si, že budeme zvyšovat kvalitu škol, když zároveň nebudeme hodnotit, jak kvalitní vzdělání poskytují, a jestli vůbec poskytují vzdělání, které má odbyt na trhu práce, tak to nedává smysl.

hn: Ale vždyť absolventi vysokých škol nemají problémy s tím, najít práci.
Mají, a ty problémy rostou.

hn: Nezaměstnanost vysokoškoláků je přece minimální.

Není minimální, to je mýtus. Všichni jsme žili v domněnku, že vysokoškoláci patří ke skupině nejméně ohrožené nezaměstnaností. Jenže za poslední čtyři roky nezaměstnanost absolventů vysokých škol vzrostla na úroveň průměru, na deset procent. Jsou skupinou s nejrychleji rostoucí nezaměstnaností.

To znamená, že něco není v pořádku. Stát kompletně hradí nejvyšší vzdělání, a přitom nedokáže zajistit, aby mezi vzděláním a požadavky trhu práce nastal soulad. Vytváří elitu a pak takzvané elitě poskytuje dávky v nezaměstnanosti. Fakt je, že to nemůže vyřešit stát ani trh práce. Vyřešit to může jen klient vysokých škol, a to je student. Z toho vyplývá, jak by měla vypadat reforma a kdo by měl být hlavní hnací silou. Jenže tím se samozřejmě nemyslí, že studenti půjdou na náměstí a budou říkat: Dejte nám víc peněz. Studenti musí nějak rozhodovat, jak budou fungovat vysoké školy. A to nastane, až peníze do vysokých škol půjdou přes studenta.

hn: Stát by neměl přidávat peníze, ale měly by se přidat jiným způsobem?

Reforma musí začít tím, že se dokončí přechod na tak zvaný binární systém. Spočívá v tom, že většina studentů projde nejprve bakalářským studiem, ukončí ho, a pak pokračuje dál, ne nutně na škole ani v oboru, kde začal bakaláře. Tím se umožňuje nabrat do nižšího stupně maximum zájemců. Řada studentů pak nebude po třech letech pokračovat.

hn: A druhým kolem reformy bude školné?

Školné je slovo, které je u nás sprosté. A myslím si, že bychom měli debatu osvobodit od sprostých slov. Říkejme "spoluúčast studenta na hrazení nákladu jeho studia", dalo by se to nazvat i odloženým závazkem.

Školné zpravidla znamená - chceš studovat, zaplat, my tě pak do té školy pustíme. Jsou země, kde tento systém funguje, jinde platí, že zavést školné tímto způsobem je prakticky vyloučené. Populace na to není zcela jednoznačně připravená. Navíc jsou u nás nerovnosti v přístupu k vysokoškolskému vzdělání tak velké, že by systém školného vedl k jejich zvýšení.

hn: Jaké nerovnosti, vysoké školy jsou přece zadarmo?

Děti z rodin s vyšším sociálním statusem mají daleko větší šanci absolvovat vysokou školu, i když nemají lepší studijní předpoklady než ti, kteří jsou třeba z dělnických rodin. Je to způsobeno tím, že máme neuvěřitelně selektivní střední

školsství. OECD na to upozorňuje už asi 10 let a my s tím vůbec nic neděláme. Také vysoké školy jsou uzavřené, na jedno místo je víc zájemců. Logicky má větší šanci studovat člověk pocházející z rodiny vysokoškolsky vzdělaných rodičů, kteří jsou zapojeni do akademických sítí, než někdo z malého města, jehož rodiče pracují manuálně. Tato nerovnost existuje všude, u nás je ale prokazatelně z Evropy nejvyšší.

Proto se mi nelíbí školné, jak ho navrhuji senátoři Zlatuška a Roubíček. Vypadá to elegantně, ale platí se na začátku a není tam možnost půjček. Raději bych zavedl systém, který by dával možnost volby. Kdo chce školné zaplatit na začátku, mohl by jako v Austrálii dostat určitou slevu. Kdo nemůže nebo nechce zaplatit předem, uzavře se školou dohodu. Až ji absoluuje, tak po dosažení určité hranice příjmů začne splácet vysoké škole po určitou dobu, řekněme 15 let, pevné procento ze svého příjmu, řekněme pět šest procent. Nechceme studenty zatěžovat hypotékou. Naopak počítáme se sociální podporou a systémem půjček studentům.

hn: Absolventi jedné fakulty nebudou splácet stejně?

Student, který by vydělával hodně, by logicky splácel víc než ten, který by vydělával málo. Když vysoká škola vybaví studenty na trh práce kvalitně, budou škole vracet hodně peněz.

hn: Na kolik přijde vysokoškolské studium?

Školné by neměl určovat nikdo jiný než vysoká škola sama. Pro začátek je třeba určitý limit, třeba by šel odvodit od jedné třetiny normativu. Školy by ho mohly snížit o polovinu, anebo zdvojnásobit (poznámka redakce: současný normativ se pohybuje od 30 tisíc do 100 tisíc ročně podle druhu fakulty). Po pěti letech by dostaly volnou ruku.

hn: Spolupracujete s ODS, která rovněž navrhuje podobný systém?

Nebyl jsem proti tomu, aby se stínový ministr školství za ODS tímto naším návrhem, který už je rok starý, inspiroval. Jsem rád, že se mu líbí, a jsem ochoten ho dál specifikovat, aby se stal základem nového zákona.

hn: Logická námitka proti systému, který navrhuje, zní: kde vezmete peníze na jeho rozjezd?

Systém začne přinášet dodatečné prostředky školám odhadem za osm let. Do té doby je možné školám pomoci. Navrhoval bych předložit po vzoru jiných zemí návrh reformy Světové bance nebo Evropské bance pro investiční rozvoj a vypůjčit si tolik a tolik miliard s nějakým rozumným úrokem. Vysoké školy si pak od státu vypůjčí za stejný úrok. Už ve chvíli, když spustím reformu, se budou školy chovat podle toho, aby později mohly splácet.

hn: Zdvojnásobí se tak příjmy vysokých škol?

Nemyslím, že je v tuto chvíli potřeba zdvojnásobovat. Financování přes studenta začne v první řadě čistit vysokoškolský prostor: na některých oborech, které jsou dnes hluboce pod úrovní, bude velký úbytek zájemců. Na dvojnásobné dotace také žádná vláda nemá. Ale po zavedení systému by do pěti deseti let mohly být vysoké školy v podstatě v rovnováze.

hn: Vy sám věříte, že se tady najde politická reprezentace, která by tuto reformu uskutečnila?

Dnes je nedostatek veřejných zdrojů na expanzi vysokých škol a expanze se konat musí. Většina evropských zemí proto přijímá tento model, už i Německo zahájilo vážnou debatu na toto téma.